OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Vastine

17.3.2025

VN/19196/2024
VN/19196/2024-OKM-50

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Opetus- ja kulttuuriministeriön vastine; hallituksen esitys laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta (HE 209/2024 vp)

Eduskunnan sivistysvaliokunta on pyytänyt opetus- ja kulttuuriministeriön vastinetta valiokunnan saamista lausunnoista hallituksen esityksestä laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta (HE 209/2024 vp). Pyydettynä vastineena ministeriö lausuu seuraavaa:

1. Tutkimusinfrastruktuurikomitean muuttaminen toimikunnaksi (5 § ja 5 a §:n kumoaminen)

Sivistysvaliokunnan saamissa lausunnoissa kannatetaan yleisesti Suomen Akatemian rakenteiden selkeyttämistä ja eri toimielinten nimittämiskäytäntöjen yhtenäistämistä. *Tieteentekijät* pitää kuitenkin tärkeänä, että myös jatkossa tutkimusinfrastruktuuritoimikunnassa on edustettuna kunkin organisaation paras asiantuntemus ja strateginen kokonaisnäkemys tutkimusinfrastruktuureista, riippumatta henkilöiden asemasta organisaatiossa. *Tutkimuslaitosten yhteenliittymä Tulanet* katsoo myös, että nimittämiskäytännöissä tulee huomioida tutkimusinfrastruktuurikomitean tai -toimikunnan rooli infrastruktuurikentän kokonaisnäkemyksen tuottajana ja nimittämiskäytäntöjen tulee perustua osaamiseen eikä asemaan organisaatiossa. *Unifi ry* ja *Vaasan yliopisto* ovat tuoneet esille tarpeen huolehtia siitä, että muutos ei heikennä tutkimusinfrastruktuurien pitkäjänteistä kehittämistä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että tutkimusinfrastruktuuritoimikunnan nimittämisprosessissa tullaan jatkossakin varmistamaan tutkimusinfrastruktuuritoimikunnan tarkoituksenmukainen kokoonpano niin, että toimikunnassa on edustettuna kunkin organisaation paras asiantuntemus. Suomen Akatemiasta annetun lain 5 §:n 2 momentin mukaan toimikunnissa tulee olla monipuolinen ja korkeatasoinen tieteellinen asiantuntemus. Laissa ei ole määritelty jäsenten kelpoisuusvaatimuksia tarkemmin. Infrastruktuurien kehittäminen on luonteeltaan strategista ja pitkäjänteistä, mikä huomioidaan jatkossakin toimikunnan jäsenten valintaperusteissa ja -prosesseissa. Opetus- kulttuuriministeriö katsoo, että tutkimusinfrastruktuurikomitean muuttaminen toimikunnaksi on perusteltua Suomen Akatemian rakenteiden selkeyttämiseksi ja toimielinten nimittämiskäytäntöjen yhtenäistämiseksi eikä lausunnoissa ole esitetty sellaisia näkökohtia, joiden perusteella hallituksen esitykseen sisältyvää lakiehdotusta (5 §:n muutos ja 5 a §:n kumoaminen sekä niihin liittyvät tekniset muutokset 4, 6 ja 8 §:ään) tulisi muuttaa.

Postiosoite **Postadress** **Postal Address**	**Käyntiosoite** **Besöksadress** **Office**	**Puhelin** **Telefon** **Telephone**	**Faksi** **Fax** **Fax**	**s-posti, internet** **e-post, internet** **e-mail, internet**
Opetus- ja kulttuuriministeriö				
PL 29 00023 Valtioneuvosto	Meritullinkatu 10 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	09 135 9335 +358 9 135 9335	kirjaamo.okm@gov.fi

2. Toimielinten puheenjohtajien läsnäolo- ja puheoikeuden poistaminen hallituksen kokouksissa (3 §)

Tieteentekijät, Professoriliitto, Suomalainen Tiedeakatemia ja Tutkimuslaitosten yhteenliittymä Tulanet suhtautuvat toimielinten puheenjohtajien läsnäolo- ja puheoikeuden poistamiseen kriittisesti ja pitävät oikeutta tiedonkulun ja Akatemian toiminnan kannalta tärkeänä. *Vaasan yliopisto* näkee muutoksen riskinä, että hallituksen yhteys operatiiviseen toimintaan voi jäädä irralliseksi ja pitää tärkeänä, että Akatemian hallinto- ja hallituksen toimintamallista riippumatta sen vuorovaikutus kaikkien Suomen yliopistojen ja muiden tutkimusta tekevien organisaatioiden kanssa on tiivistä. *Metropolia Ammattikorkeakoulu ja Arene ry* pitävät tärkeänä, että toimikuntien ja strategisen tutkimusneuvoston asiantuntemus on Suomen Akatemian hallituksen käytössä sen toteuttaessa sille laissa määrättyjä tehtäviä ja että valmisteilla olevan yhteistyöryhmän asema on vahva ja vaikuttava.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että Suomen Akatemian hallituksen tehtävä on strateginen ja ehdotuksella toimielinten puheenjohtajien läsnäolo- ja puheoikeuden poistamisesta on tarkoitus vahvistaa hallituksen strategista työskentelyä. Suomen Akatemian toimielinten tehtäviä ja hallintoviraston rakennetta on läsnäolo- ja puheoikeudesta säätämisen jälkeen muutettu hallituksen esityksessä kuvatulla tavalla, joka turvaa hallituksen, muiden toimielinten ja hallintoviraston välistä tiedonkulkua monipuolisesti. Puheenjohtajien läsnäolo- ja puheoikeutta ei siten voida enää pitää tiedonkulun kannalta ratkaisevana. Se, minkälaista yhteistyötä toimielinten yhteensovittaminen edellyttää, on tarkoituksenmukaisinta jättää Akatemian oman esityksen mukaisesti Akatemian hallituksen arvioitavaksi ja tarvittaessa Akatemian johtosäännöllä määrättäväksi. Tähän liittyen Suomen Akatemiassa on parhaillaan valmisteltavana erillisen yhteistyöryhmän perustaminen, jonka nimenomaisena tehtävänä olisi tukea hallituksen työtä toimielinten työn yhteensovittamisessa. Opetus- kulttuuriministeriö katsoo, että lausunnoissa ei ole esitetty sellaisia näkökohtia, joiden perusteella hallituksen esitykseen sisältyvää lakiehdotusta (3 §) tulisi muuttaa.

3. Akatemiaprofessoreiden ja -tutkijoiden palkkausta koskevien säännösten kumoaminen (9 §)

Professoriliitto katsoo, että akatemiaprofessorin ja akatemiatutkijan tehtävät tulee edelleen mainita lain tasolla ja että 9 § säilytetään ennallaan. Professoriliitto toteaa, että kun yliopistoissa on otettu käyttöön ns. tenure track -järjestelmä ja kun ne ovat palkanneet henkilöitä pääsääntöisesti urapolun alimmille tasoille, full professoreiden uralla etenemismahdollisuudet ovat vähentyneet merkittävästi. Professoriliitto toteaa myös, ettei Akatemia ole vuosina 2022-2024 täyttänyt yhtään akatemiaprofessorin tehtävää. *Tieteentekijät* suhtautuu akatemiaprofessoreiden ja -tutkijoiden palkkausta koskevien säännösten kumoamiseen varauksella ja pitää tärkeänä, että näiden rahoitusinstrumenttien jatkuvuus turvataan. *Suomalainen Tiedeakatemia* katsoo, että koska akatemiaprofessoreiden ja -tutkijoiden asema on vakiintunut, lakia ei ole tarvetta muuttaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että akatemiaprofessoreita ja -tutkijoita koskevat säännökset (9 §:n 1 ja 2 momentti) ovat turvanneet tutkimusvirkajärjestelmän jatkuvuutta yliopistouudistuksen yhteydessä työnantajavastuun siirryttyä Akatemialta tutkimuksen suorituspaikalle. Akatemian tutkijantehtävien rahoitus on vakiintunut osaksi Suomen Akatemian rahoitusinstrumentteja, minkä vuoksi niiden mainitseminen laissa ei ole enää tarpeellista. Akatemiaprofessori- ja akatemiatutkija -nimikkeiden poistaminen lain tasolta lisää myös joustavuutta tieteellisen tutkimuksen rahoittamiskäytäntöihin. Akatemiaprofessorin rahoitus on ollut haettavana noin 3 vuoden välein ja viimeisin haku on päättynyt tammikuussa 2025 (rahoituskausi 1.1.2026-31.12.2031). Akatemiatutkijarahoitusta koskevia hakuja on järjestetty vuosittain. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa myös, että nykyinen säännös Akatemian rahoittamien tutkijoiden akateemisen vapauden turvaamisesta (9 §:n 3 momentti) jää edelleen voimaan, mikä osaltaan ilmaisee sen tarkoituksen, että Akatemia rahoittaa osana tutkimuksen rahoittamista myös tutkijantehtäviä. Rahoitusehtoihin sitoutuminen toteutuu nykyisin osana rahoituksen myöntämisen prosessia, minkä vuoksi erillinen säännös työnantajan sitoumuksen liittämisestä rahoitushakemukseen ei myöskään ole enää tarpeellinen. Opetus- kulttuuriministeriö katsoo, että lausunnoissa ei ole esitetty sellaisia näkökohtia, joiden perusteella hallituksen esitykseen sisältyvää lakiehdotusta (9 §) tulisi muuttaa.

4. Tutkimuksen turvallisuus (uusi 2 §:n 2 momentti)

Hallituksen esityksessä lakiin lisättäväksi ehdotetusta 2 §:n 2 momentista on esitetty valiokunnalle runsaasti kriittisiä huomioita ja pidetty ehdotettua säännöstä tutkimuksen vapauden kannalta ongelmallisena erityisesti säännöksessä viitatun ulko- ja turvallisuuspolitiikan osalta. Lausunnoissa on pidetty erityisen tärkeänä korostaa hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissakin

todettua, että Akatemialla ei ole jatkossakaan mahdollisuutta kieltää tiettyjä tutkimusaiheita tai kysymyksenasetteluja ja että tietty tutkimusaihe tai kysymyksenasettelu ei voi olla perusteena rahoituksen myöntämättä jättämiselle. *Unifi ry, Aalto-yliopisto, Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto LUT, Vaasan yliopisto, Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry* ja *Sivistysala ry* ehdottavat muotoilua, jossa viittaukset ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan poistetaan ja kansallisen turvallisuuden sijaan viitataan tutkimuksen turvallisuuteen Tutkimuksen turvallisuudella tarkoitettaisiin tutkimuksen turvallisuuden parantamisesta annetussa Euroopan unionin neuvoston suosituksessa (C/2024/3510) määriteltyä tutkimuksen turvallisuutta. Myös *Olli Mäenpää* pitää lausunnossaan ehdotettua säännöstä ongelmallisena erityisesti siltä osin, kun siinä edellytetään, ettei Akatemian tehtävien hoitaminen saa olla ristiriidassa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kanssa ja pitää kyseisen viittauksen poistamista tarpeellisena ja perusteltuna. Kansallisen turvallisuuden vaatimusten huomioon ottamista valtion rahoituksella tapahtuvassa tieteen edistämisessä ja rahoittamisessa koskevan velvollisuuden Mäenpää katsoo mukautuvan tieteen vapauden vaatimuksiin, mutta pitää suotavana, että kansallisen turvallisuuden vaatimusta konkretisoitaisiin. Suomen kansainvälisten velvoitteiden noudattamisesta Mäenpää ei pidä välttämättömänä säätää, mutta katsoo, että informatiivisista syistä ja Akatemian tutkimusrahoituksen oikeudellisten perusteiden määrittelyn kannalta mainintaa voidaan pitää asianmukaisena. Mäenpää katsoo lisäksi olevan selvyyden ja lainsäädännöltä edellytettävän täsmällisyyden vuoksi perusteltua lisätä säännökseen erikseen tutkimuksen turvallisuuden varmistaminen.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on antanut hallituksen esityksestä lausunnon sivistysvaliokunnalle (PeVL 4/2025 vp). Lausunnossaan perustuslakivaliokunta toteaa, että lakiehdotuksen 2 §:n 2 momentin mukaan Suomen Akatemian 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettujen tehtävien hoitaminen ei saa olla ristiriidassa muun muassa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kanssa. Perustuslakivaliokunnan mielestä perustuslaissa turvattu tieteen vapaus edellyttää, että tieteellisessä tutkimuksessa tulee voida arvioida kriittisestikin vallitsevaa ulko- ja turvallisuuspoliittista linjaa ja sen kehittämistä. Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että ulko- ja turvallisuuspolitiikka, samoin kuin muut politiikan lohkot, ovat jatkuvan muutoksen kohteena. Säännöksen sanamuodon perusteella ehdotus vaikuttaisi mahdollistavan tulkinnan siitä, ettei Suomen Akatemian rahoittamassa tutkimuksessa voitaisi kyseenalaistaa jonkinlaista virallista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Ehdotetusta 2 §:n 2 momentista on poistettava maininta Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta. Tällainen muutos on edellytys lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Perustuslakivaliokunta ei pidä ehdotettua 2 §:n 2 momenttia muiltakaan osin aivan ongelmattomana tieteen vapauden kannalta. Tieteen vapautta rajoittavan sääntelyn tulee valiokunnan mukaan olla täsmällistä ja tarkkarajaista (PeVL 52/2022 vp, kappale 16). Valiokunta kiinnittää tältä kannalta huomiota ilmaisun "kansallinen turvallisuus" epämääräisyyteen nyt käsillä olevassa sääntely-yhteydessä. Tällaisen edellytyksen sisällyttäminen 2 §:n 2 momenttiin ei valiokunnan käsityksen mukaan ole hyvin soveltuva tarkoitukseensa Suomen Akatemian päätöksenteon tukemisessa ottaen huomioon sääntelyn tarkoituksen edistää tutkimusturvallisuutta. Edellytys Suomen kansainvälisten velvoitteiden noudattamisesta Akatemian tehtävien hoitamisessa vaikuttaa puolestaan viittaavan siihen, että Akatemian on julkista tehtävää hoitaessaan kunnioitettava voimassa olevaa oikeusjärjestystä ottamalla asianmukaisesti huomioon Suomen kansainväliset velvoitteet. Säännös vaikuttaa siten olevan vailla itsenäistä sisältöä.

Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan sivistysvaliokunnan on valtiosääntöoikeudellisista syistä asianmukaista joko poistaa 2 §:n 2 momentti muiltakin osin lakiehdotuksesta tai ainakin muuttaa sitä niin, ettei säännöksen voida tulkita tarkoittavan rajoitusta tutkijoiden oikeuteen valita tutkimusaiheensa ja -menetelmänsä.

Perustuslakivaliokunta pitää tutkimusturvallisuudesta huolehtimista tärkeänä. Valiokunnan käsityksen mukaan olisi edelleenkin syytä pohtia keinoja edistää tutkimusturvallisuutta ja estää tutkimuksen ja tutkimustulosten päätymistä esimerkiksi Suomen turvallisuutta vaarantavaan käyttöön.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ehdottaa perustuslakivaliokunnan lausunnon ja sivistysvaliokunnan saamien muiden lausuntojen perusteella lakiehdotuksen 2 §:n 2 momentin muuttamista seuraavasti:

2 §

Tehtävät

Edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja tehtäviä hoitaessaan Suomen Akatemian tulee huolehtia siitä, että tutkimuksen turvallisuus ja siihen kohdistuvat riskit tutkimushankkeissa, tutkimusyhteistyössä ja tutkimustulosten hyödyntämisessä otetaan asianmukaisesti huomioon. Tutkimuksen turvallisuudesta huolehdittaessa ei voida rajoittaa tutkijan oikeutta valita tutkimusaiheensa ja -menetelmänsä.

Perustelut

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa ja sivistysvaliokunnan saamissa muissa lausunnoissa esitettyjen näkökohtien mukaisesti opetus- ja kulttuuriministeriö ehdottaa lakiehdotuksen 2 §:n 2 momentin muotoilemista uudelleen niin, että siitä poistettaisiin tutkimuksen vapauden kannalta tulkinnanvarainen maininta Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta sekä liian epämääräisinä pidetty käsite Suomen kansallisesta turvallisuudesta. Selkeyden vuoksi säännöksestä ehdotetaan poistettavaksi myös informatiivinen viittaus Suomen kansainvälisten velvoitteiden noudattamisesta. Säännöksessä täsmennettäisiin Suomen Akatemian velvollisuudeksi huolehtia siitä, että tutkimuksen turvallisuus ja siihen kohdistuvat riskit tutkimushankkeissa, tutkimusyhteistyössä ja tutkimustulosten hyödyntämisessä otetaan asianmukaisesti huomioon. Tutkimuksen turvallisuus on määritelty tarkkarajaisesti Euroopan unionin neuvoston tutkimuksen turvallisuuden parantamisesta annetussa suosituksessa (C/2024/3510). Sen mukaan tutkimuksen turvallisuudella tarkoitetaan seuraavien riskien ennakointia ja hallintaa: a) kriittisen tietämyksen ja teknologian ei-toivottu siirto, joka voi vaikuttaa unionin ja sen jäsenvaltioiden turvallisuuteen, esimerkiksi jos niitä käytetään sotilaallisissa tai tiedustelutarkoituksissa kolmansissa maissa; b) sellainen haitallinen vaikuttaminen tutkimukseen, jossa kolmannet maat tai kolmansiin maihin sijoittautuneet toimijat voivat käyttää tutkimusta muun muassa disinformaation levittämisen välineenä tai itsesensuurin aikaansaamiseksi opiskelijoiden ja tutkijoiden keskuudessa, mikä haittaa akateemista vapautta ja tutkimuksen integriteettiä unionissa; c) eettisten normien tai integriteetin loukkaukset, joissa tietämystä ja teknologiaa käytetään perussopimuksissa määriteltyjen unionin arvojen ja perusoikeuksien tukahduttamiseen tai heikentämiseen tai niiden loukkaamiseen.

Suomen Akatemia vastaisi omalta osaltaan siitä, että tutkimuksen turvallisuudesta on asianmukaisesti huolehdittu Akatemian prosesseissa ja rahoituksen ehdoissa. Kuten hallituksen esityksessäkin on todettu, Akatemian tehtävä täydentäisi tutkijoiden ja tutkimusorganisaatioiden roolia turvallisuuden varmistamisessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö painottaa, että ensisijainen vastuu tutkimustoiminnan kansainvälisen tutkimusyhteistyön kehittämisestä ja toteuttamisesta on tutkimusta harjoittavilla organisaatioilla. Akateemisen vapauteen kuuluu myös akateeminen vastuu. Tutkimusrahoittajana Suomen Akatemian tehtävänä on varmistaa tutkimuksen turvallisuuden huomioiminen osana tutkimusrahoituksen hakuprosessia sekä kannustaa tutkimusorganisaatioita tunnistamaan turvallisuuteen liittyvät mahdolliset riskit ja uhat etukäteen. Suomen Akatemian tulisi arvioida sille osoitetuista hakemuksista ilmi käyviä riskejä Euroopan unionin neuvoston suosituksen mukaisesti ja ottaa tällaisen arvioinnin tulokset huomioon tutkimusrahoitusta koskevissa ratkaisuissaan.

Suomen Akatemia myöntää kilpailtua tutkimusrahoitusta hakemusten perusteella. Käytännössä Akatemia tulee edellyttämään rahoituksen hakijoilta tutkimushankkeen turvallisuusarviota sekä tarvittaessa riskienhallintasuunnitelmaa, jossa otetaan kantaa esimerkiksi siihen, kuinka kriittisen tiedon siirtyminen estetään ulkomaiselle kumppanille, jonka riskiprofiili on korkea. Hakemukset arvioidaan tieteellisiä hakukriteereitä vasten kansainvälisissä vertaisista tutkijoista koostuvissa paneeleissa, eikä tätä vartaisarviointiin perustuvaa prosessia ole tarkoitus muuttaa. Rahoitettaviksi esitettäviin hankkeisin mahdollisesti sisältyvät riskit tarkastettaisiin Akatemian hallintoviraston toimesta. Käytännössä Akatemia tekisi riskinarviointityötään yhteistyössä suomalaisten yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa ja jos riskienarvioinnissa havaitaan turvallisuuspuutteita, joiden arvioidaan johtavan Euroopan neuvoston suosituksessa määriteltyjen riskien toteutumiseen, hanke voidaan jättää rahoittamatta Akatemian rahoitusehtojen mukaisesti.

Lisäksi lakiehdotuksen 2 §:n 2 momenttiin ehdotetaan selvyyden vuoksi lisättäväksi, että tutkimuksen turvallisuudesta huolehdittaessa ei voida rajoittaa tutkimuksen vapauteen keskeisesti kuuluvaa tutkijan oikeutta valita tutkimusaiheensa ja -menetelmänsä. Opetus- ja kulttuuriministeriö painottaa, että Suomen Akatemia ei voisi säännöksen nojalla kieltää tiettyjä tutkimusaiheita tai kysymyksenasetteluja eikä evätä rahoitusta pelkän tutkimusaiheen perusteella.

5. Voimaantulo

Suomen Akatemia on esittänyt lakiehdotuksen voimaantulon porrastamista. Hallituksen esityksen mukainen uusi tutkimusinfrastruktuuritoimikunta on tarkoitus nimittää vasta 1.1.2026 lukien ja lain muut säännökset olisi tarpeen saada voimaan ennen sitä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää voimantulosäännöksen porrastamista mainituista syistä tarpeellisena ja ehdottaa voimaantulosäännöksen muotoilua seuraavasti:

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Lain 5 a §:n kumoaminen sekä 4 §:n 2, 3 ja 5 kohta, 5 §:n 1 ja 2 momentti, 6 §, 8 § ja 12 §:n 1 momentti tulevat kuitenkin voimaan vasta 1 päivänä tammikuuta 2026.

6. Menettelytavoista

Perustusvaliokunta ottaa lausunnossaan kantaa myös opetus- ja kulttuuriministeriön sivistysvaliokunnalle 6.2.2025 antamaan lausuntoon, jossa ministeriö on ehdottanut Suomen Akatemiasta annetun lain 2 §:n 2 momentin muutosehdotusta muutettavan niin, että siitä poistetaan viittaukset Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Eduskuntaa on informoitu ehdotetusta pykälämuutoksesta hallituksen esityksen lähetekeskustelun yhteydessä (PTK 6/2025 vp, 13.2.2025). Perustusvaliokunta katsoo, että menettely, jossa esittelevä ministeriö tekee muutosehdotuksia suoraan asiaa käsittelevälle valiokunnalle, ei perustuslain esitöiden mukaan sovellu hyvin yhteen valtiosäännön periaatteiden kanssa silloin, kun on kyse hallituksen omasta aloitteestaan tekemistä laajoista sisällöllisistä muutosehdotuksista. Menettelyssä sivuutetaan hallituksen esityksen antamiseen perustuslain mukaan osallistuvat toimielimet ja eduskunnan täysistunto (HE 1/1998 vp, s. 121/II). Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että perustuslain 71 §:ään on juuri näistä syistä sisällytetty säännökset hallituksen esityksen täydentämismahdollisuudesta (PeVL 34/2004 vp, s. 3/II). Nyt käsillä olevassa arviointitilanteessa kyse ei perustuslakivaliokunnan mukaan sinänsä ole laajoista sisällöllisistä muutosehdotuksista. Opetus- ja kulttuuriministeriön lausunnossaan tekemä muutosehdotus on perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan kuitenkin sisällöllisesti merkittävä. Lisäksi huomionarvoista on, että muutosehdotus on tehty jo hallituksen esityksen valiokuntakäsittelyn alussa eli ilman, että muutosehdotus olisi perustunut lakiehdotuksen eduskuntakäsittelyssä esiin tulleisiin seikkoihin. Perustuslakivaliokunta kiinnittää valtioneuvoston huomiota hallituksen esityksen täydentämistä koskevaan perustuslain sääntelyyn.

Olli Mäenpää viittaa sivistysvaliokunnalle antamassaan lausunnossa myös opetus- ja kulttuuriministeriön sivistysvaliokunnalle antamaan lausuntoon, jossa ehdotetaan säännöksestä poistettavaksi viittaukset Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Mäenpää katsoo lausunnossaan, että sivistysvaliokunta voinee mietinnössään ehdottaa tällaista verraten rajallista muutosta hallituksen esityksen myös ilman perustuslain 71 §:ssä tarkoitettua täydentävää hallituksen esitystä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että sen sivistysvaliokunnalle 6.2.2025 antamassa lausunnossa on haluttu ennakollisesti ottaa kantaa lausuntoihin, joita sivistysvaliokunta käydyn julkisen keskustelun perusteella suurella todennäköisyydellä tulee saamaan. Lopullisen kantansa valiokunnan saamat lausunnot huomioiden ministeriö ehdottaa pyydetysti tässä vastineessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on pitänyt tärkeänä ennakollisen kantansa ilmaisemista tilanteessa, jossa julkisessa keskustelussa on esiintynyt runsaasti väärinymmärryksiä säännöksen tarkoituksesta ja vaikutuksista tieteen vapauteen, joita ministeriö ei ole pitänyt tarkoituksenmukaisena edistää. Opetus- ja kulttuuriministeriön lausunnossa olisi ollut mahdollista käyttää toisiakin sanamuotoja, jotta olisi ollut selvää, että kyse on ennakollisesta kannasta lausuntoihin. Täydentävän hallituksen esityksen tekeminen ei ole ollut tarpeen, kun tiedossa on ollut, että sivistysvaliokunta tulee saamaan säännöksen sanamuotoa koskevia lausuntoja joka tapauksessa ja sivistysvaliokunta tulee muotoilemaan säännöksen lopulliseen muotoonsa näiden lausuntojen perusteella.

7. Muita lausunnoissa esitettyjä huomioita

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene nostaa lausunnossaan esiin tarpeen Suomen Akatemian tehtävien laajempaan uudistamiseen. Suomen Akatemia on pääasiallinen opetus- ja kulttuuriministeriön budjettiin kuuluvan tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen jakaja. Akatemian nykyiset painopisteet ja rahoitushaut eivät Arenen näkemyksen mukaan käytännössä tue lainkaan ammattikorkeakoulujen lakisääteistä tehtäviä tehdä ammattikorkeakouluopetusta palvelevaa sekä työelämää ja aluekehitystä edistävää ja alueen elinkeinorakennetta uudistavaa soveltavaa tutkimustoimintaa, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa sekä taiteellista toimintaa. Arene pitää erikoisena, ettei opetus- ja kulttuuriministeriön ohjauksen alaisuudessa toimiville ammattikorkeakouluille ole tarjolla sopivia OKM:n hallinnonalan tarjoamia tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksia, vaan ammattikorkeakoulujen odotetaan hakevan rahoitus soveltavan tutkimus- ja kehittämistoiminnan tekoon erityisesti työ- ja elinkeinoministeriön hallinnoimista rahoituslähteistä tai puhtaasti eurooppalaisista rahoituslähteistä. Arenen mukaan Akatemian tehtäviä koskevaa pykälää tulisi muuttaa siten, että sen tehtäväkenttään kuuluisi nykyistä selkeämmin myös soveltavan ja työelämäläheisen tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoittaminen ja tukeminen. Muutoksen myötä Akatemian rahoitushakuihin tulisi

saada mukaan vahvemmin soveltavaan ja käytännönläheiseen tutkimukseen kohdentuvia rahoitushakuja. Arenen mukaan tulisi pohtia erillisen käytännönläheiseen soveltavaan tutkimukseen erikoistuneen yksikön perustamista Akatemian yhteyteen Alankomaiden mallin tapaan. Alankomaissa paikallisen tutkimusrahoituksesta vastaavan viranomaisen (The Netherlands Organisation for Scientific Research NWO) alaisuuteen on perustettu Regieorgaan SIA, jonka tehtävä on itsenäisesti rahoittaa ammattikorkeakoulujen käytännönläheistä soveltavaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että ammattikorkeakoululain (932/2014) mukaisesti ammattikorkeakoulujen tehtävänä on harjoittaa ammattikorkeakouluopetusta palvelevaa sekä työelämää ja aluekehitystä edistävää ja alueen elinkeinorakennetta uudistavaa soveltavaa tutkimustoimintaa, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa.

Ammattikorkeakoulujen TKI-toimintaa rahoitetaan opetus- ja kulttuuriministeriön kohdentamalla perusrahoituksella sekä ulkopuolisella rahoituksella. Ulkopuolisen rahoituksen lähteitä ovat Suomen Akatemia, Business Finland, säätiöt, yritykset, Euroopan unioni sekä muu kansainvälinen rahoitus. Ammattikorkeakoulujen ulkopuolisen TKI-rahoituksen suurin lähde on EU:n rakennerahastot.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on jakanut perusrahoituksen lisäksi vuosittain 10 miljoonan euron erillisrahoituksen ammattikorkeakoulujen TKI-toimintaan. Vuodesta 2025 alkaen tämä erillisrahoitus siirtyy osaksi ammattikorkeakoulujen rahoitusmallin mukaisesti jaettavaa perusrahoitusta.

Suomen Akatemian tehtävänä on edistää tieteellistä tutkimusta ja tutkimusedellytyksiä sekä niiden hyödyntämistä rahoittamalla niitä ja osallistumalla kansainväliseen yhteistyöhön. Akatemian yhteydessä toimii yhteiskunnallista päätöksentekoa tukeva strategisen tutkimuksen neuvosto, jonka tehtävänä on rahoittaa pitkäjänteistä ja ohjelmamuotoista tutkimusta.

Suomen Akatemian tutkimusrahoitustoiminnan kehittäminen pohjautuu valtion tutkimus- ja kehittämisrahoituksen käytön monivuotisen suunnitelman päälinjauksiin. Akatemian keskeisenä roolina TKI-järjestelmässä on rahoittaa korkealaatuista uutta tietoa tuottavaa tutkimusta ja osaltaan mahdollistaa suomalaisen tiedeyhteisön kansainvälisyyttä. Tavoitteena on saada aikaan uutta tietoa ja tieteellisiä läpimurtoja vapaan kilpailun kautta. Kilpailtu tutkimusrahoitus on tehokas tapa nostaa tutkimuksen laatua kansainvälisesti korkealle tasolle rahoituksen ohjautuessa parhaiksi arvioiduille hankkeille.

Suomen Akatemian hallitus päättää valtion talousarvion puitteissa rahoituksen osoittamisesta eri rahoitusmuotoihin. Lisäksi se päättää tutkimusrahoituksen päätösten perusteista, joissa määritellään yleiset rahoituksen tavoitteet sekä eri rahoitusmuotojen keskeiset tavoitteet. Suomen Akatemian luottamuselimet, kuten toimikunnat, valitsevat rahoitettavat hakemukset kansainvälisen vertaisarvioinnin pohjalta.

Suomen Akatemian rahoitus on erittäin kilpailtua, mikä on osasyy siihen, että ammattikorkeakoulujen Suomen Akatemialta saama rahoitus on jäänyt vähäiseksi. Samanlainen tilanne on myös EU:n tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman rahoituksessa, jossa ammattikorkeakoulut ovat kuitenkin onnistuneet parantamaan menestystään. Suomeen tulleesta EU:n Horisontti Eurooppa-ohjelman rahoituksesta ammattikorkeakoulujen osuus on 2 % yliopistojen osuuden ollessa 41 %. Suomen Akatemian rahoituksesta yliopistojen osuus on noin 78 % ja ammattikorkeakoulujen noin 1 %. Ammattikorkeakoulut ovat hyötyneet myös STN-rahoituksesta, josta niiden osuus on suurempi kuin muista Suomen Akatemian instrumenteista, vaikka edelleen pieni.

Ammattikorkeakouluille sopivia Suomen Akatemian kertaluonteisia hakuja on ollut viime vuosina useita. Suomen Akatemialla on avautumassa huhtikuun alussa hakuja, jotka soveltuvat myös ammattikorkeakouluille. Suomen Akatemian ”Paikalliset tutkimusinfrastruktuurit alueellisen T&K-toiminnan vahvistamiseksi” -haussa on tavoitteena edistää alueellista elinvoimaisuutta ja kunnianhimoista T&K-toimintaa suuntaamalla tutkimusinfrastruktuurirahoitusta korkeatasoista soveltavaa tutkimusta tekeville tutkimusorganisaatioille, kuten ammattikorkeakouluille. Haun rahoitus on 15 milj. euroa. ”Hyvinvointialueiden T&K-toiminnan ja -yhteistyön vahvistamisen” -haussa on tarkoituksena lisätä hyvinvointialueiden T&K-yhteistyötä muiden hyvinvointialueiden, yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja valtion tutkimuslaitosten kanssa. Haun rahoitus on 8 milj. euroa.

Business Finlandin tehtävänä on rahoittaa yritysten ja muiden yhteisöjen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiohankkeita sekä yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja muiden julkista tutkimustoimintaa harjoittavien organisaatioiden tutkimushankkeita.

Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan tieteellistä tutkimusta rahoittavan Suomen Akatemian ja muuta tutkimusta rahoittavan Business Finlandin välillä on toimiva yhteistyö ja työnjako.

Edellä olevien näkökohtien vuoksi ministeriö katsoo, että ammattikorkeakoululaissa säädetty tutkimustehtävä voi edelleenkin tulla rahoitetuksi myös Suomen Akatemian ja strategisen tutkimuksen neuvoston rahoituksesta ja että Akatemian tehtävää tieteellisen tutkimuksen ja tutkimusedellytysten rahoittajana ei ole perusteltua muuttaa.

Laura Hansén
hallitusneuvos
Opetus- ja kulttuuriministeriö
korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto

Jakelu Eduskunnan sivistysvaliokunta

Tiedoksi Kansliapäällikkö Anita Lehikoinen
Erityisavustaja Emmi Venäläinen